

КАЗКА ЯК ТРАНСЦЕНДЕНТНА ЦІННІСТЬ (ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СУЧАСНОЇ КАЗКИ)

У статті висвітлено особливості впливу книжки та її екранізації на дитячу свідомість, зауважено специфіку дитячого сприйняття та переживання, існування алгоритму прочитання казкового світу маленькими реципієнтами. Зроблено спробу аналізу, зіставлення «радянської» та автентичної казки.

Ключові слова: дитяча книжка, алгоритм прочитання, «радянська» казка, автентична казка.

In this article is cleared up the peculiarities of the impact of a book and its screen version on children's consciousness, is observed the specificity of children's perceptions and feelings, the existence of the reading algorithm of a fairy-tale world by young recipients. There is an attempt of analysis, comparison of the Soviet and authentic tale.

Keywords: Children's book, reading algorithm, «Soviet» tale, authentic tale.

У нашому суспільстві поширена думка, що комп'ютери і телевізор — це зло, а книги — неодмінно добре. Але книга також може лікувати, а може руйнувати. Тому дитячі письменники повинні бути особливо відповідальними за те, що пишуть, перед своїми маленькими читачами. Зазначимо декілька важливих аспектів казки:

1. З казки формується сценарій життя людини

У одній із публікацій на тему дитячих казок одна кореспондентка переповіла історію: «Моя приятелька якось розповіла, що під час традиційного вечірнього читання книжки її семирічний син заховався під ковдру і попросив далі не читати, бо йому страшно». Саме в той час мама читала дитині книжку Зірки Мензатюк «Таємниця козацької шаблі». Йдеться там про сім'ю, яка вирушила на пошуки давньої козацької шаблі, щоб врятувати її, і в цій благородній справі сімейству усіяко перешкоджають чорти. Саме живописної сцени про чортячий бенкет, на який випадково потрапила дівчинка з цієї сім'ї, і злякалася дитина.

Ця ситуація — лише приклад, адже книг про різноманітних мумій, кровожерливих піратів, злих чарівників та інших персонажів, яких дитина, котра ще не дуже розрізняє вигадку і правду, може злякатись, вистачає. А що стосується наведеного прикладу, зазначимо, що дана казка заторкує так звану, згідно з Юнгом, тіньову сторону нашої особистості, до якої варто доторкатись надзвичайно обережно. Дитина, незахищене в психологічному сенсі сотворіння, дуже чутливо реагує як на біблійних

героїв, так і на ситуації потойбіччя. Її досвід, психоемоційний розвиток, когнітивний розвиток та особистісний розвиток налаштовані на символічне сприйняття простору, особливо віртуального, казкового. Дитина зчитує його за особливим алгоритмом, невідомим дорослому, бо в певному віковому періоді цей етап закінчується і починається інший — реалістичний. Цей алгоритм є певним життєвим кодом, який пізніше розкодується нашим несвідомим і впливає на наш життєвий сценарій. Тому в дитячій літературі неприпустимі ті речі, які фігурують у дорослій.

Ще один аспект сучасної дитячої книжки — екранізація. Історія, описана у тій чи іншій книжці, справді здатна викликати у дитини різноманітні страхи, проте їх подолати значно легше, аніж страх, зумовлений переглядом фільму чи мультфільму. Річ утім, що книжка не дає дитині готової картинки, а дозволяє читачеві самому фантазувати, відтак навіть страшні герої набувають рис, зкомпільованих дитиною із власного досвіду, відтак їх легше прийняти і «переварити».

Коли ми дитині розказуємо казку, «кіно» утворюється в її фантазії, підіймаючи власний опрацьований досвід, з яким людина дала вже собі раду, тому він уже не такий страшний. Якщо ж ми дивимося фільм, нам свої фантазії нав'язують дорослі дяді, які мали свій досвід і не завжди він був конструктивним. Через фільми вони опрацьовують свої страхи і для них це плюс, бо таким чином вони компенсують їх. Що робиться з дітьми, які цього досвіду не мали? Для них велика частина усєї цієї інформації — травматична. У мене на прийомі була кількарічна дівчинка, яка перший приступ епілепсії мала під час перегляду фільму «Ксена». Для неї це був перший жахливий фільм про жінку не матір, а вбивцю.

2. Покоління радянських казок

Людина починається з казки. Ці оповіді дитинства мають вплив на формування особистості дитини. Тому головним правилом будь-якої казкової історії в остаточному підсумку повинна бути перемога добра над злом.

У казці найважливіше не те, який її сценарій у процесі боротьби добра і зла, а те, чим він закінчується. Добро завжди повинно перемагати зло і завжди має бути перспектива для розвитку. На ділі нині бачимо дуже багато сценаріїв, які закінчуються загибеллю головних героїв, чи сценарієм, де перемагає зло. Часто чую від сценаристів чи режисерів, що завжди так було і треба показувати правду, бо не завжди добро перемагає. Але це є сценарій, який ми закладаємо нашим дітям. Якщо у них не буде віри, що добро перемаже, то у результаті цивілізація просто загине. Бо існує так зване колективне несвідоме і воно формується у головах кожного з нас. Діти — на передовій цього колективного несвідомого, вони його дзеркало. Уявіть собі, що у кожному клітинку того утворення, що називається нація чи цивілізація, закладеться сценарій, що добро переможене. А значить — життя нема, бо добро завжди ідентифікується з життям і розвитком. До чого доведе це колективне несвідоме націю чи цивілізацію? До загибелі, хочемо ми цього чи не хочемо.

Згадаймо шкільну літературу, що вивчалась у радянські часи, — та й та, що вивчається нині у школі, теж має схожі тенденції. Йшлося про «трагедію радянської людини», втрати, допити, розстріли, вбивства позитивних персонажів, самогубства зокрема, тощо. Дослідивши шкільну програму з літератури радянського часу, ми помітили, що практично кожен твір у російській і українській літературі, який пропонували вивчати дітям, закінчувався негативом, смертю позитивних героїв, перемогою зла над добром. Важко повірити, але кожен твір закінчувався деструкцією — починаючи з першого і закінчуючи останнім в десятому класі. А отже, багато поколінь мало сформований сценарій того, що все, що існує, повинно загинути. Тому не треба дивуватись, що Радянський Союз таки згинув, бо сформувалось колективне несвідоме, яке

було спрямоване на самознищення. Тоді ми подумали, що Україна щойно розвивається і ми повинні дати дітям поштовх вперед, віру в майбутнє, в те, що вони можуть перемогти. І почали підбирати нові твори з тієї класики, яка у нас є. Серед класичної літератури багато різних сценаріїв як конструктивних так і деструктивних, бо у всіх класиків були різні періоди життя. А що таке твір — це віддзеркалення стану самого письменника, його життєвого досвіду і переживань тут і тепер. Митець за допомогою творів, буває, компенсує свої деструктивні (заборонені) бажання, про це у свій час детально писали З. Фройд, К. Г. Юнг, аналізуючи творчість Шекспіра, Достоевського та інших митців. А у дітей на основі прочитаних творів формується сценарій життя, цінності, і вони будуть відпрацьовувати цю набуту інформацію у власному житті. Згадаймо прислів'я: «Книга вчить, як на світі жити». Особливо це стосується творів, які розповідають або читають дітям батьки чи особи, які їх замінюють або ж дублюють (напр. вихователі, вчителі). Адже щоб жити у світі, дітям треба мати для цього «знаряддя», яке вони запозичають у нас, дорослих.

3. Автентичні казки — найкращі

Хорошим «знаряддям» для створення і посилення потенціалу у дитини є автентичні, архаїчні народні казки, міфи та легенди. Саме на них варто виховувати дітей, щоб закласти їм життєву «базу», принести в їхній індивідуальний досвід свого народу, напрацьований поколіннями. А ще краще, коли дитина виростає на казках свого регіону — це як «мова батьків», якою легко оволодіти та застосувати, тільки не на когнітивному, а на особистісному та поведінковому рівні. Ми усі несемо в собі досвід нашого роду і наш архетип підкріплюється сценаріями, які допасовані до нашого архетипу. Це казки, міфи, легенди, які склалися впродовж тисяч років. Ми повинні пережити певні страхи, в нас є така вроджена потреба, діти теж складають собі такі казки. Але ті, які не відповідають нашому архетипу, відсіюються і забуваються. А ті, які відповідають, передаються з вуст у вуста, з покоління у покоління і дають нам певні сценарії життя, якими ми будемо користуватися і до яких ми є «від природи» пристосовані. Ми найкраще завоюємо ті сценарії, які є автентичні нам. І краще взагалі не читати, а розповідати народні казки, адже розповідь засвоюється значно краще.

Зрештою, на яких казках виховувати дітей, вирішувати батькам. Тим паче, вибір дитячих книг зараз просто величезний. Інша справа, що не всі вони добрі, гарно перекладені, не всі несуть у собі мораль та поняття добра. Тому перед тим, як дати дитині читати книгу або ж читати чи розповідати її малюкові, варто переглянути, чи справді те, що ми пропонуємо дитині, піде їй на користь. І ще варто чути власну дитину. Вона як лакмусовий папірець — відбере інтуїтивно саме те, що їй потрібно. Адже діти знають істину!